

Oeverzwaluwen gered?

Hans van Buel

Door de aanleg van het Schelde-Rijnkanaal zijn op de grens van Zeeland en Noord-Brabant de afgelopen jaren enkele gedeelten in de kom van de Oosterschelde afgesloten van getijdebeveging. In 1986 werd de Oesterdam, die het Schelde-Rijnkanaal afsluit van de Oosterschelde, gedicht. Een zijtak van het Schelde-Rijnkanaal is het onlangs gegraven Spuikanaal, dat water uit het nieuwe Zoommeer op de Westerschelde loost. De figuren 1a en 1b geven een overzicht van het geheel.

In het gebied rond de Kreekraksluizen vinden al jaren graaf- en baggerwerkzaamheden plaats. In de steile wanden van wat in de volksmond de 'Surfplas' wordt genoemd broedden al een aantal jaren met succes Oeverzwaluwen. Ook in een zanddam in het Spuikanaal was vorig jaar een kolonie van 31 broedparen aanwezig.

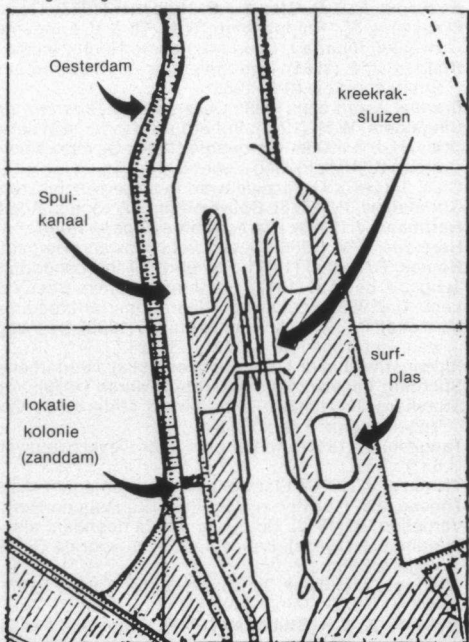
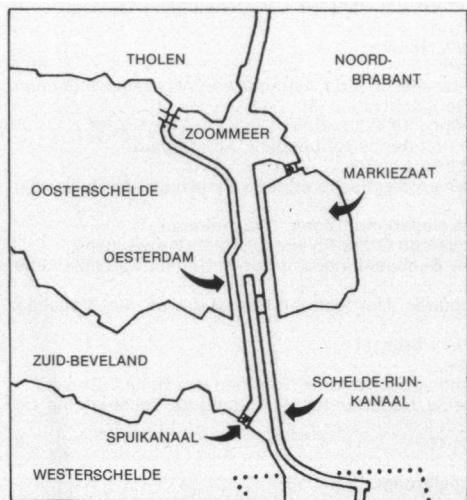
Dit voorjaar kwam de eerste melding van Oeverzwaluwen op deze plaats in de eerste week van mei binnen via de vogelwerkgroep van het IVN-Roosendaal. Men maakte zich zorgen over deze plaats, aangezien de kans bestond dat ze zou moeten verdwijnen wegens werkzaamheden aldaar. Deze werkzaamheden lagen echter al enige tijd stil. Op zaterdagavond 16 mei werd op een vergadering van het Samenwerkingsverband van West-Brabantse Vogelwerkgroepen (SWEV) eveneens de verontrusting uitgesproken door leden van de Vogelwerkgroep Bergen op Zoom en Natuurwerkgroep 'De Klaamper' uit Roosendaal. Besloten werd dat er met de desbetreffende aannemer hierover contact zou worden opgenomen op de eerstvolgende werkdag.

Maandagochtend 18 mei 1987 werd de kolonie bezocht en werden acht nestpijpen geteld, die gericht waren op het oosten. Later die dag zou blijken dat er zich verderop een nog grotere kolonie zou bevinden. Die maandagochtend werd echter net een bulldozer van een oplegger gereden. Dat betekende dat de werkzaamheden (zandverplaatsingen) direct daarop zouden volgen. Met de bulldozerchauffeur werd toen een praatje gemaakt en gevraagd of hij met de nesten rekening wilde houden. Onmiddellijk daarna werd naar de aannemer van de werken en naar de eigenaar van de grond gestapt met de vraag of de kolonie behouden kon blijven. Er werd me echter

duidelijk gemaakt dat dat niet het geval kon zijn, ondanks het feit dat daarmee zowel de opdrachtgever als de aannemer in overtreding zou zijn, omdat Oeverzwaluwen beschermd worden via de Vogelwet en de Conventie van Bern. Dit houdt in dat broedende vogels niet verstoord mogen worden. Wel werd er mondeling toegezegd er voor die dag

Figuur 1b. Detailkaart van figuur 1a. De zanddam in het Spuikanaal is verdwenen. In de zandresten daarvan hebben zich aan beide zijden van het Spuikanaal dit voorjaar Oeverzwaluwen gevestigd.

Figuur 1a. Overzichtskaart van de kom van de Oosterschelde.

Paul Dujardin en Simon den Dubbelden tijdens het openwerken van een nestpijp aan de oostwand, 19 mei 1987. Foto naar dia van Hans van Buel.

rekening mee te houden bij het uitvoeren van de zandverplaatsingen, die nodig waren in verband met het doortrekken van een nieuwe weg over de Oesterdam. Precies op de plaats waar de weg ophield begonnen de zandbergen met Oeverzwaluwen, zodat het zand volgens de opdrachtgever wel weg moest, ook al vanwege het feit dat voor een week later het asfalt was besteld.

Die dag werd overleg gepleegd met enkele vogelwerkgroepen uit het gebied en er werd tot een rigoureuze maatregel besloten. Aangezien het niet mogelijk bleek om op zeer korte termijn de werken stil te leggen, werd besloten om nog die zelfde avond de Oeverzwaluwen te verjagen uit hun nesten, omdat de kans aanwezig was dat ze anders levend zouden worden begraven onder het zand.

Tegen 18.00 uur werd het gebied nog even bezocht om te zien of de nodige mensen nog wel gemobiliseerd moesten worden. Het bleek dat toen al vijf van de acht nesten door de bulldozer waren verwijderd. De chauffeur maakte me echter attent op een andere kolonie, die even verderop lag en die die ochtend door mij over het hoofd was gezien. In deze op het westen gerichte wand bevonden zich vijftien nestpijpen. Rond dit avonduur was het zeker te laat om nog actie te ondernemen om de kolonie te kunnen behouden.

Twee uur later stonden drie leden van Natuurwerkgroep 'De Klaamper' (Roosendaal) op de zandafgraving om gewapend met schoppen de Oeverzwaluwen te 'redden'. Gunstige omstandigheid was het avondtijdstip, omdat de meeste Oeverzwaluwen aan het foerageren waren, en dus bijna alle pijpen leeg zouden zijn. Bij onze aankomst vlogen er nog wel enkele hun nestpijp uit, om er niet meer in terug te keren. De nestpijpen werden alle geopend om er zeker van te zijn dat er geen broedende vogels meer in aanwezig waren. Daarna werden de wanden van de kolonie met de schop bewerkt, om ze minder steil en minder aangenaam te maken voor nieuwe bewoning. De werkzaamheden van die avond werden op dia's vastgelegd. Na het bewerken van de wanden werden maximaal 27 Oeverzwaluwen boven de 'kolonie' geteld. De volgende dag werd een deel van de wand door twee bulldozers weggescheept. Die avond om 20.30 uur werden echter in een iets verder gelegen wandje dat gericht was op het zuiden nog twee nestpijpen gevonden. Het bleek dat in beide nesten nog vogels aanwezig waren. Uit het ene nest vloog een Oeverzwaluw weg, waarna de nestpijp werd geopend en vernield. Uit het tweede nest vloog geen vogel weg. De pijp werd blootgelegd, waarna een Oeverzwaluw zichtbaar werd (figuur 2), die pas van het nest vloog toen het beest op ± 15 centimeter met de hand werd benaderd. In het nest bevonden zich vijf eieren. Die zelfde avond werd het hele zandgebied goed doorzocht, maar werden geen nesten meer gevonden.

In totaal kwam het aantal vernielde nestpijpen van deze kolonie op 25. Ook werden zes krabgaten (de eerste aanzet tot het uitgraven

Bulldozers schuiven 'de kolonie' weg, 19 mei 1987. Foto naar dia van Hans van Buel.

van een nest) vernield. De kolonie was verdeeld over drie wandjes, die gericht waren op het oosten (acht pijpen en twee krabgaten), westen (vijftien pijpen en vier krabgaten) en het zuiden (twee nestpijpen). De meeste van de nestpijpen waren op dat moment al klaar voor de bouw van het eigenlijke nest.

In vijf pijpen bevond zich al een nest van strohalmen, echter nog zonder binnenbekleding (veren).

In vier pijpen bevond zich een volledig nest met strohalmen, veertjes en eieren:

- gericht op het oosten: nest met vier eieren
- gericht op het westen: nest met één ei en nest met twee eieren

- gericht op het zuiden: nest met vijf eieren.

Van vijf nestpijpen is het onbekend in welke toestand ze zich bevonden (nesten met eieren?), omdat deze die bewuste dag al door de bulldozer waren verwijderd.

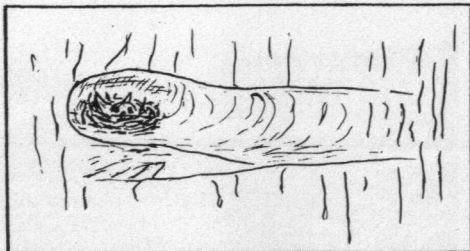
De totale lengte van de koloniewanden werd niet exact gemeten. Een schatting hiervan is de volgende:

- oostwand: $\pm 2\frac{1}{2}$ meter
- westwand: ± 25 meter
- zuidwand: ± 1 meter.

De meeste pijpen gingen niet loodrecht de wand in, maar maakten al snel een bocht naar links of rechts. Om een beeld te krijgen van de diepte van een nestpijp (geen meetstok aanwezig) werd een dia gemaakt, waarbij een persoon zijn arm legt in een opengewerkte nestpijp. Deze pijp komt daarmee op een lengte van zeker tachtig centimeter. De indruk bestond dat het merendeel der nestpijpen van die lengte was.

Sommige pijpen lagen op nog geen tien centimeter boven elkaar. De samenstelling van het zand was erg hard met daartussen grote vaste leembrokken, die moeilijk met de spade waren te verwijderen.

Om in de toekomst een kolonie op deze plaats veilig te stellen is er een brief uitgegaan naar Rijkswaterstaat, waarin gevraagd wordt een zandwal met steile kanten op te werpen op een daarvoor geschikte lokatie.

Figuur 2. Opengewerkte nestpijp met een Oeverwaluw op het nest.

Deze brief is tot stand gekomen via een samenwerking tussen het SWEV en de KNNV-Vogelwerkgroep Zuid-Beveland, onder wier werkterrein deze lokatie valt.

Nieuwe kolonie

Maandagavond 25 mei 1987 werd aan de andere kant van het Spuikanaal, recht tegenover de plaats waar de verjaagde kolonie zich had gevestigd, een nieuwe kolonie ontdekt in een op het westen gerichte en vlak aan het water grenzende zandwand. Deze nieuwe kolonie, bestaande uit 56 nestpijpen, bevond zich onder een afvoerpijp van de eerder genoemde zandzuiger. Omdat de afvoerpijp, welke inmiddels is verwijderd, zich boven op de steile oeverwand bevond kon de kolonie voorlopig behouden blijven. De rest van de oevers werd namelijk minder steil afgewerkt. Om nu de kolonie te beschermen werd met Rijkswaterstaat contact opgenomen. Het resultaat van de inmiddels gevoerde correspondentie en gesprekken met Rijkswaterstaat is tot nu toe zeer positief te noemen. Naar het zich laat aanzien zal de huidige oeverwaluwenwand behouden kunnen blijven, waarbij het zand na afloop van het broedseizoen gebruikt zal worden om in de omgeving een nieuwe wand op te werpen van zo'n 40-50 meter lengte, waarin zich een grote kolonie kan vestigen. De nieuwe wand zal in de nabijheid van een grote waterplas komen te liggen. Indien de resultaten de komende jaren positief zijn, bestaat er bij het Samenwer-

	westen	oosten	zuiden	totaal
krabgaten	4	2	0	6
lege pijpen	9	1	1	11
pijpen met nesten	4	1	0	5
nesten met eieren	2	1	1	4
onbekend	0	5	0	5
totaal	19	10	2	31

De hulp van Rijkswaterstaat zal echter voor een deel van deze met de ondergang bedreigde kolonies een permanent karakter kunnen krijgen.
Foto: Rolf Siebrasse.

kingsverband van West-Brabantse Vogelwerkgroepen en de KNNV-Vogelwerkgroep Zuid-Beveland het plan om een vaste wand te metselen. Om de mogelijkheden hiervan te leren kennen werd onlangs de gemetselde koloniewand van de Vogelwacht Uden en Omstreken bezocht.

De ontwikkeling van het aantal nestpijpen in de huidige koloniewand aan het Spuikanaal is als volgt verlopen:

25 mei: 56 nestpijpen

1 juni: 68 nestpijpen

4 juni: 73 nestpijpen

6 juni: 77 nestpijpen

9 juni: 64 nestpijpen

Door de storm van het pinksterweekeinde (7 en 8 juni) is een deel van de wand ingestort, waardoor een aantal nestpijpen verdwenen zijn. Na deze stormperiode is het aantal bewoonde pijpen stabiel gebleven (64). Op zaterdag 4 juli stonden de jongen van het eerste broedsel al op het punt uit te vliegen.

Andere kolonies in de omgeving

— De wanden van de eerder genoemde Surfplas bleken dit voorjaar te veel aan verandering onderhevig (graafwerkzaamheden) voor een permanente vestiging van Oeverzwaluwen. Pogingen hiertoe hebben zich wel voorgedaan in een klein oostwaarts gericht wandje aan de Surfplas en in een westwaarts gerichte wand van een afvoerkanaal van de Surfplas.

— In het opgespoten gebied ten zuiden van de Molenplaat (noorden van het Markiezaatsgebied) bevonden zich twaalf bewoonde nestpijpen, welke echter voor een deel door instorting werden vernield.

— Verder bevindt zich in de Anna-Mariapolder langs het Schelde-Rijnkanaal (Zuid-Beveland) eveneens een kleine kolonie.

De hulp van Rijkswaterstaat zal echter voor een deel van de met ondergang bedreigde kolonies een permanent karakter kunnen krijgen.

■ Hans van Buel, Eleolietdijk 105, 4706 JH Roosendaal, 01650 - 52 793